

**ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ
ХИЛЕНДАРСКИ“**

ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ • КАТЕДРА „МУЗИКА“

МИЛЕНА АНГЕЛОВА КОСТОВА-ГЪРБАЧЕВА

**ИНОВАТИВНИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ТЕХНОЛОГИИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА
ВОКАЛНИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ
ОТ ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП НА
СРЕДНОТО УЧИЛИЩЕ**

АВТОРЕФРАТ

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Област на висше образование: 1. Педагогически науки
Професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по...
Докторска програма: Методика на обучението по музика

Научен ръководител: проф. д-р Таня Бурдева

Пловдив. 2025

Дисертацията е с обем от 193 стр., от които 160 – основен текст и 33 – Приложения. Списъкът с използваната литература се състои от общо 96 източника, от които 27 български издания и 69 чужди, на латиница.

Основният текст съдържа Увод, три глави и Заключение. В него са включени 12 таблици, 24 фигури (графики и снимков материал), 21 диаграми и 10 нотни примера.

В Приложения са включени допълнително 26 фигури и 15 нотни примера.

Първа глава отразява изпълнението на първата от основните задачи на дисертационния труд, а именно: проучване на еволюцията на вокалната педагогика и състоянието на проблема за иновативните педагогически технологии за формиране на вокални умения у учениците в гимназиален етап на средното училище.

Втора глава разглежда основните проблеми при формиране на вокални умения у учениците от гимназиален етап в средното училище, констатиращи при проучването на методическата литература и предлага система от иновативни педагогически технологии за тяхното преодоляване.

Трета глава представя емпиричната проверка на системата от педагогически технологии за формиране на вокални умения в конкретната възрастова група на средното училище, реализирана чрез провеждането на педагогически експеримент, протичащ в три етапа: Начален, Формиращ и Заключителен.

В заключението на дисертацията са представени обобщения на резултатите от изследването и изводи.

Дисертацията е обсъдена и насочена за защита от разширен съвет на катедра „Музика“ при Педагогически факултет на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на заседание на 20.06.2025 г. от 14:00 ч. в ПУ „Паисий Хилендарски“.

Материалите по защитата са на разположение при адм. секретар на катедри „Музика“ и „Естетическо възпитание“, Педагогически факултет, 115 кабинет, в ПУ „Паисий Хилендарски“.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.

ПРЕДМЕТ, ОБЕКТ, ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, МЕТОДИ И ХИПОТЕЗА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	5
---	---

1. ПЪРВА ГЛАВА.

**ПРОУЧВАНЕ НА ИСТОРИЯТА НА ВОКАЛНАТА ПЕДАГОГИКА В
СПЕЦИАЛИЗИРАНАТА ЛИТЕРАТУРА И СЪСТОЯНИЕТО НА ПРОБЛЕМА
ЗА ИНОВАТИВНИТЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ФОРМИРАНЕ
НА ВОКАЛНИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ В ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП НА**

ОБУЧЕНИЕ	9
1.1. Иновативната педагогика.....	9
1.2. Вокалната педагогика.....	9
1.3. Съвременни музикално-компютърни технологии и електронни устройства с приложение във вокалната педагогика.....	10
1.4. Иновативна вокална педагогика.....	10
1.5. Особенности при работа с ученици в гимназиален етап (13-19 годишна възраст).....	10

2. ВТОРА ГЛАВА

**ОСНОВНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ВОКАЛНО-ПЕДАГОГИЧЕСКА
РАБОТА ЗА ФОРМИРАНЕ НА ВОКАЛНИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ ОТ
ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП НА СРЕДНОТО УЧИЛИЩЕ И ИНОВАТИВНИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ТЯХНОТО ПРЕОДОЛЯВАНЕ**

2.1 Гласов апарат. Физиологични и психомоторни затруднения при начинаещи и средно напреднали певци.....	15
2.1.1 Неправилна певческа стойка	15
2.1.2 Неправилно певческо дишане и опора	16
2.1.3 Неточно интониране.....	16
2.1.4 Проблеми при певческата дикция и артикулация.....	16

2.1.5	Неизравнени регистри и лошо звукоизвличане при пеене на преходни тонове.....	16
2.2	Анатомични и физиологични промени на гласовия апарат. Мутация на гласа и при двата пола.....	17
2.3	Психологически предизвикателства – емоционална нестабилност, прекомерно безпокойство и сценична треска.....	17
2.4	Липса на мотивация.....	17
2.5	Подбор на неподходящ репертоар.....	18
2.6	Диагностика и иновативно аудио-визуална карта на ученика.....	18
2.6.1	Критерии и норми за оценяване на вокалното развитие.....	19
2.6.2	Дигитална диагностична аудио-визуална карта на ученика.....	19
2.7	Компютърни програми, мобилни приложения и дигитални устройства в помощ на съвременния вокален педагог.....	20
2.7.1	Програми и приложения за звукозапис и аудио обработка.....	20
2.7.2	Мобилни приложения за самостоятелни вокални задачи – разпяване, развиване на вокално-техническите умения, обогатяване на репертоара.....	20
3. ТРЕТА ГЛАВА		
ЕКСПЕРИМЕНТАЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНОВАТИВНИТЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ВОКАЛНИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ ОТ ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП.....		
3.1	Педагогически експеримент.....	21
3.1.1	Начален констатиращ етап.....	22
3.1.2	Формиращ (развиващ) етап.....	24
3.1.3	Заключителен етап.....	26
3.2	Изводи.....	27
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....		29
ПРИНОСИ.....		31
ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....		32

ВЪВЕДЕНИЕ.

Предмет, обект, цел, задачи, методи, методология, източници и хипотеза на изследването

Съвременната музикална сцена поставя високи стандарти пред изпълнителите. Вокалната педагогика търпи непрестанни промени в процеса на глобализация и модернизация, както и всички сфери на човешкия живот. Основните принципи във вокалното обучение се базират на утвърдените традиционни вокално-педагогически технологии, методики и опит, но това не спира вокалната педагогика да търси нови перспективи и пътища за своето развитие. Многообразието във вокалната музика в световен мащаб, синтезите между музиката, науката и другите изкуства, технологичният прогрес на съвременния свят и все по-мащабните възможности, които той предоставя на изпълнителите и педагозите, са само част от факторите, които налагат изграждането на нов синтетичен тип изпълнители, които да отговарят на стандартите на модерната музикална сцена.

Разнообразието във вокално-педагогическата литература дава богата представа за проблемните аспекти в анатомията, физиологията и психологията на пеенето. Все по-често вокалните педагози съчетават в процеса на работа елементи от различни методики в зависимост от личната си преценка, жанровите предпочитания и гласовите възможности на всеки един ученик. Съвременният вокален педагог има нелеката задача да прилага в практиката си както стандартните методи и педагогически технологии, утвърдени във времето, така и иновативни подходи, които да спомогнат симбиозата между учител и ученик и да дадат възможност за постигане на по-добри резултати във физически, емоционален, интелектуален и психологически план при бъдещите певци. Правилният подбор и интегриране на иновативни и нестандартни методи на вокално обучение зависи както от техническата подготовка на педагога, така и от неговия личен практически опит и преценка.

Изследването се опира на личен изпълнителски и педагогически опит на автора, утвърден като солов поп и джаз изпълнител, преподавател по музика и вокален педагог.

В дългогодишната си изпълнителска и педагогическа практика авторът на изследването е установил необходимостта от създаването и прилагането на иновативни педагогически технологии, които да актуализират съществуващите класически методи и технологии във вокалното обучение, с цел обогатяване и осъвременяване на вокалната педагогика.

Предмет на изследването са иновативните методи и педагогически технологии във вокалното обучение на ученици в гимназиален етап на средното училище (13-19 години). Изборът на предмета е обусловен от:

- необходимостта от разработване и прилагане на иновативни педагогически технологии във вокалното обучение като естествен отговор на нуждата от актуализиране на съществуващите подходи към пеенето и вокалното майсторство в контекста на изграждането на пълноценни и конкурентноспособни певци, които да отговарят на всички световни стандарти, наложени в глобален мащаб;
- липсата на достатъчно примери и конкретика относно интегрирането на съвременните електронни и дигитални устройства, компютърни програми и мобилни приложения във вокалното обучение;
- липсата на съвременна, ефективна и мотивираща иновативна система от технологии за формиране на вокалните умения и навици у учениците в гимназиален етап, която да кореспондира на техните специфични нужди в периода на създаване.

Обект на изследването е внедряването на иновативни педагогически технологии във вокалното обучение и тяхното интегриране в методите на утвърдените вокално-педагогически практики при ученици в гимназиален етап.

Цел на изследването е да бъде формулирана методология за прилагането на иновативни педагогически технологии, чрез които да се повиши ефективността на вокалното обучение при учениците в гимназиален етап в следните аспекти:

- вокално-технически - формиране на навици и умения по отношение на елементите на вокално-изпълнителското изкуство, свързани с вокалната постановка и звукоизвличането;
- художествено-интерпретативни – формиране на навици и умения по отношение на елементите на вокално-изпълнителското изкуство, свързани с художествената интерпретация;
- психологически – формиране на умения за контрол над емоциите, преодоляване на психологическата нестабилност, прекомерното притеснение и сценичната треска;
- мотивационни – повишаване на личната мотивация и желание за вокално развитие.

Задачи на изследването са:

1. Да бъде проучено развитието на вокалната педагогика до днес, включително съществуващите утвърдени вокални методики и тяхното поле на приложение;
2. Да бъде направен анализ на анатомичните, физиологичните, психологически и емоционални особености на учениците в конкретната възрастова група (13-19 години);
3. Да бъдат очертани специфичните проблемни области при вокална работа с юноши в гимназиален етап на обучение;
4. Да бъдат подбрани подходящи мобилни приложения и музикални програми за звукозапис и звукообработка в помощ на съвременния вокален педагог;
5. Да бъдат съставени иновативни педагогически технологии и подходи и в съвременното вокално обучение;
6. Да бъде проведен педагогически експеримент за практическа проверка на ефективността на иновативните технологии за формиране на вокални навици и умения у ученици в гимназиален етап на обучение.

Методи на изследването: педагогическо наблюдение, анализ (на теоретична, визуална и звукова информация), сравнение, обобщение, педагогически експеримент.

Методологията на изследването се базира върху научните сведения за анатомичните, физиологични и психологически промени у учениците в гимназиален етап на обучение и взаимосвързаността им с всички елементи на вокално-

изпълнителското изкуство, както и тяхната пряка връзка с качеството на певческата дейност и нейната художествено-естетическа стойност.

Източници на изследването са трудове на български и чуждестранни автори в областта на вокалната педагогика, иновативната педагогика, детската психология, материали и публикации, свързани с музикална апаратура, софтуер, звукозапис, мобилни приложения.

Хипотеза на изследването: „прилагането на иновативни педагогически технологии за формиране на вокални навици у учениците в гимназиален етап на средното училище, би допринесло:

- за подобряване на ефективността на вокалното обучение в тази възраст и за овладяване на певческото изкуство;
- за цялостното вокално-техническо развитие на учениците и за подобряване на художественото им изпълнение;
- за повишаване на самочувствието, самоконтрола, мотивацията и желанието за вокално развитие на учениците в тази възраст;
- за осъвременяване и обогатяване на вокално-педагогическите технологии за формиране на вокални навици и умения, в помощ на вокалните педагози.

1. ПЪРВА ГЛАВА

Проучване на историята на вокалната педагогика в специализираната литература и състоянието на проблема за иновативните педагогически технологии за формиране на вокални умения у учениците в гимназиален етап на обучение

Първа глава отразява изпълнението на първата от задачите на дисертационния труд, а именно: проучване на историята на вокалната педагогика и състоянието на проблема за иновативните педагогически технологии за формиране на вокални умения у учениците от гимназиален етап на средното училище в специализираната литература, като са определени основните предизвикателства пред иновациите във вокалното обучение и е предложен теоретичен модел на иновативната вокална педагогика. Проучени са общо 49 български и чужди издания и 8 интернет страници.

1.1. Иновативна педагогика

Представени са резултатите от проучването в областта на иновативната педагогика и е дадена дефиниция за понятието „*иновативни педагогически технологии*“. Очертани са основните предизвикателства, пред които са изправени иновациите в образованието днес.

1.2. Вокалната педагогика

Във втория раздел на Първа глава са представени резултатите от направения обзор в научната литература върху историята на вокалната педагогика и нейната еволюция до днес. Проучени са различни по идеология вокални методики и системи за работа с гласа, използвани в личната практика на автора:

- Методика „Белканто“
- Мануел Гарсия – син
- Ричард Милър
- Сет Ригс и неговата „методика за пеене от говорна позиция“
- Джо Естил и методът „Естил“
- Методът „Александър“

Проучен е проблемът за състоянието на съвременната вокална педагогика и нейните педагогически технологии и инструменти.

1.3. Съвременни музикално-компютърни технологии и електронни устройства с приложение във вокалната педагогика

В подточка 1.3 са представени резултатите от проучването на проблема за състоянието на вокалното обучение в българското средно училище, както в общообразователните часове, така и в извънкласните избираеми занимания.

Разгледани са разнообразни музикално-компютърни технологии и електронни устройства с приложение във вокалното обучение на ученици от средното училище.

1.4. Иновативна вокална педагогика

Представени са разнообразни иновативни педагогически технологии и подходи (индивидуален, интердисциплинарен и синтетичен), насочени към усвояването на певческото изкуство, към запазване на вокалното здраве и към дистанционно или хибридно преподаване и изучаване на пеене.

Систематизирани са основните общовалидни посоки на вокално-педагогическа работа и е съставена класификация на иновативните педагогически технологии във вокалното обучение. Създаден е подробен теоретичен модел на иновативната вокална педагогика, изразен в табличен вид.

1.5. Особенности при работа с ученици от гимназиален етап (13-19 годишна възраст)

В петия раздел на Първа глава са представени резултатите от проучването в специализираната педагогическа и детско-психологическа литература относно общите особености при работа с ученици в конкретната възрастова група.

Разгледани са вокално-педагогическите особености за формиране на певчески умения у учениците в гимназиален етап на обучение в средното училище (13 до 19 годишна възраст).

Изводи и обобщения след проучване на проблема за иновативните педагогически технологии за формиране на вокални умения у учениците от гимназиален етап на средното училище

Съвременната вокална педагогика може да бъде определена като специализирана, мултидисциплинарна предметна област, спомагаща формирането на умения за ефективна и здравословна употреба на гласа. Известни са множество класически подходи и системи за работа с певческия глас, но съвременните вокални педагози все повече обръщат поглед към новите технологии и търсят един по-машабен, синтетичен педагогически подход, интегриращ технически средства, холистични подходи, различни аспекти от утвърдените традиционни вокални методики и нови вокално-педагогически инструменти с широко приложение в груповата и индивидуалната практика.

Въпросите за иновативните педагогически технологии в областта на вокалната педагогика са малко изследвани, главно поради бързите темпове на технологичния прогрес на съвременния свят и постоянните промени, които той налага във всяка сфера на живота днес. Музиката е една от областите, които, погледнато глобално, е претърпяла най-значителна и видима промяна през последните години. С внедряването на електронните музикални инструменти, цифровите технологии, компютърните програми за създаване и обработка на музика, интернет музикални платформи и общодостъпни социални мрежи, се разкриват съвършено нови перспективи в музикалното изкуство, които от своя страна водят до нови образователни сценарии.

Разнообразието от съвременни технологии дава възможност на вокалната педагогика да се развива, променя и обновява постоянно. Тя е изключително адаптивна наука и нейните методи и технологии кореспондират на спецификата на съвременните разбирания за постижения в музикалния свят.

Резултатите от проучването сочат, че:

1. Към настоящия момент не е разработена цялостна и подробна система от иновативни педагогически технологии за формиране на вокални умения у учениците в гимназиален етап у нас. Проучената вокално-педагогическа литература не предоставя

изчерпателен анализ относно съвременните вокално-педагогически технологии. Съществуващите източници в областта на вокалната педагогика следват изцяло утвърдените методи и технологии за формиране на вокални умения и се фокусират основно върху класическите подходи при работа с гласа. Не дефинират в конкретика какви иновативни технологии биха могли да бъдат внедрени във вокалното обучение и не изясняват въпросите, свързани с употребата на нов съвременен компютърен хардуер и софтуер като инструмент за обучение.

2. Днес вокалните педагози прилагат в практиката си множество иновативни вокално-педагогически технологии, които интегрират както различни принципи и елементи от класическите утвърдени вокални методики, така и нови педагогически инструменти и стратегии. Въпреки това, все още не съществува описана и систематизирана вокално-педагогическа система и съответната методология и терминология, която да си служи систематично с иновативни технологии за развиване на вокалните потенциали. Такава несъмнено предстои да бъде развивана и усъвършенствана във времето, като авторът на настоящото изследване цели именно подпомагането на този процес.

3. Методите и технологиите за дистанционно и хибридно вокално обучение са слабо проучени и отразени в издадената литература, както и въпросите с употребата на мобилните устройства като инструмент за обучение.

4. Вокалното обучение в общообразователните часове по музика на средното училище в гимназиален етап е слабо застъпено и слабо ефективно, главно поради малкия брой часове, ограниченото време и големият брой ученици в клас, а работата в конкретната възрастова група е специфична и силно динамична, с оглед на анатомичните, физиологичните и психологическите промени при учениците от гимназиален етап.

Резултатите от проучването категорично установяват отсъствието на система от иновативни педагогически технологии за формиране на вокални умения у учениците от гимназиален етап на обучение в средното училище в България, което обосновава необходимостта от разработването на такива в настоящия труд и проверката на нейната ефективност.

Моменти с приносен характер в Първа Глава

- Представени са резултатите и анализите от детайлното проучване на специализираната литература по отношение на особеностите при формиране на вокални умения у учениците в гимназиален етап на обучение, с оглед сложността и комплексността на този процес в конкретната възрастова група. Очертани са различните психологически, физиологични и анатомични особености на обучаемите във възрастовия диапазон от 13 до 19 години.

- Посочени са конкретни иновативни педагогически технологии за формиране на вокални умения у учениците, които се прилагат за първи път в средното училище и представляват комплексна база и иновативна система за вокално обучение, която може да бъде разглеждана като единно цяло от взаимосвързани елементи, обединяващи вокално-техническото, художествено-интерпретативното и психологическото развитие на учениците.

- В Глава Първа на дисертационния труд е създадена класификация на иновативните методи, технологии и подходи във вокалното обучение, спрямо начините им на приложение и техните педагогически инструменти, което осигурява структуриран и комплексен поглед върху иновациите във вокалната педагогика днес. Настоящото изследване предлага теоретичен модел на иновативните вокално-педагогически технологии (**Таблица 2**).

Таблица 2 – Теоретичен модел на иновативната вокална педагогика

Иновативна вокална педагогика			
Цели:	Усвояване на основите на певческото изкуство		
Задачи:	Изграждане на вокално-технически и художествено-интерпретативни умения		
Подходи:	Индивидуален	Интердисциплинарен	Синтетичен
Иновативни вокално-педагогически технологии:	Технически-ориентирани, изцяло зависими от електронни устройства, програми, приложения и специализирана апаратура	Адаптивно-творчески, независими от електронни устройства, програми, приложения и специализирана апаратура	
	Иновативни педагогически технологии за работа в клас с дигитални инструменти (индивидуална и групов работа) – специализиран интерактивен аудиовизуален софтуер за вокален тренинг, студийни системи за звукозапис, обработка и гласов мониторинг, дигитален анализ на глас в реално време	Комбинирани вокално-педагогически технологии от разнообразни вокални методики, насочени към индивидуална и групов работа за овладяване и усъвършенстване на вокално-техническите аспекти на певческото изкуство	
	Иновативни педагогически технологии за обучение с дигитални инструменти за самостоятелна работа - интерактивни модули със самообучителен характер за звукозапис, звукомоделиране и звукова визуализация на изпълнението, адаптивни задачи за самоподготовка, интерактивен аккомпанимент	Комбинирани вокално-педагогически технологии от разнообразни вокални методики, насочени към индивидуална и групов работа за усъвършенстване на творческата интерпретация, импровизация, личния стил и автентичност, художествената изразност на изпълнението	
	Иновативни педагогически технологии, насочени към виртуално или хибридно обучение - компютърни системи и платформи за дистанционно и виртуално обучение, онлайн уроци, дигитални ресурси, работа във виртуални пространства	Комбинирани вокално-педагогически технологии от разнообразни вокални методики, насочени към интегриране на други сценични дисциплини и взаимодействие с елементи от други изкуства	
	Технологии за проследяване на прогреса - дигитално аудио-визуално портфолио, проследяващо процеса на обучение, съхранение на аудио и видео записи и резултати от периодично извършвана диагностика	Адаптивни сценарии и специализирани задачи за сценично представяне, експерименти и взаимодействие – развиване на индивидуален и групов артистичен капацитет, психологическа устойчивост и вокално здраве	

2. ВТОРА ГЛАВА

Основни предизвикателства при вокално-педагогическа работа за формиране на вокални умения у ученици от гимназиален етап на обучение и иновативни педагогически технологии за тяхното преодоляване

Втора глава представлява методическа разработка на вокално-педагогическата дейност с ученици от гимназиален етап на обучение на средното училище, с оглед различните проблеми при работа с конкретната възрастова група, констатирани при проучването на вокално-педагогическата литература.

Представени са основните затруднения при вокално-педагогическа работа с обучаеми в гимназиален етап на средното училище и конкретни класически и иновативни технологии за тяхното преодоляване. Разработена е комплексна иновативна диагностична аудио-визуална карта за проследяване на прогреса.

Обхванати са следните въпроси:

2.1. Гласов апарат. Физиологични и психомоторни затруднения при начинаещи и средно напреднали певци

Изяснено е устройството на гласовия апарат и са представени основните вокално-технически затруднения при работа в гимназиален етап на обучение. Предложени са както класически методи и технологии за тяхното преодоляване, така и иновативни педагогически технологии, насочени към конкретните проблемни области на обучението по пеене в гимназиален етап.

2.1.1. Неправилна певческа стойка

Правилната певческа стойка е разгледана като главно условие за осъществяването на добро звукоизвличане. Тя осигурява стабилна опора, оптимизира дишането и намалява мускулното напрежение, което помага на певеца да формира правилна певческа постановка и да използва гласа си ефективно и здравословно.

2.1.2. Неправилно певческо дишане и слаба певческа опора

Описани са проблемите, до които води неправилното дишане като основополагащ елемент за процесите на звукообразуване, на които певците се учат през целия си живот. Посочени са различни упражнения от вокално-педагогическата литература за работа върху качеството на певческото дишане и опора.

В „Приложения“ са представени конкретни упражнения за дишане и певческа опора от трудовете на А. Пекам, Р. Милър и Р. Камбел.

2.1.3. Неточно интониране

Точното интониране е една от крайните цели на вокалното обучение и е анализирано на три нива на осъзнаване – собствените действия на изпълнителя, конкретната среда, в която е поставен и една по-абстрактна идея за идеалното изпълнение. Активното манипулиране на тоновете височини е резултат от комплексно развита музикална памет, музикални способности и добро ниво на владение на гласовия апарат, което го прави основно предизвикателство при работата с начинаещи или средно напреднали певци.

Предложени са конкретни упражнения за точно интониране и са представени техни иновативни вариации.

2.1.4. Проблеми при певческата дикция и артикулация

Дикцията и артикулацията са основни певчески умения, без които пеенето не би могло да има същият ефект. Те не са еднозначни понятия и се отнасят към два различни процеса. В Приложения, подбрани от вокално-педагогическата литература, са посочени множество добри и ефективни упражнения за формиране на артикулационни навици и умения и са предложени техни иновативни вариации.

2.1.5. Неизравнени регистри и лошо звукоизвличане при пеене на преходни тонове

Неизравнените регистри и неумението за преодоляване на преходни тонове води до статичност на гласа, форсиране, загуба на сила и звучност на тоновете, изкривяване в дикцията и нарушаване на работата на артикулационните органи, неправилно изграждане на

динамиката, бързо уморяване и дори пресипване на гласа. Ярък пример за разликите в звукоизвличането в различните регистри са гласовете на юношите начинаещи певци. В Приложения са представени конкретни упражнения за изравняване на регистрите и преодоляване на преходните тонове.

2.2. Анатомични и физиологични промени на гласовия апарат. Мутация на гласа и при двата пола

Във втория раздел на Втора глава е разгледан процесът на мутация на гласа и при двата пола като основно затруднение при работа в конкретната възрастова група (13-19 години).

Представени са изводи от трудовете на професорите Джон Кукси и Лин Хъф-Гакъл, като едни от водещите фигури в изследванията по темата за мутацията на гласовете и е анализирана създадената от тях типология за определяне на периодите на мутация, подчинена на конкретни критерии, както и класификацията на етапите на мутация при мъжките и женските гласове в конкретната възрастова група.

2.3. Психологически предизвикателства – емоционална нестабилност, прекомерно безпокойство и сценична треска

Разгледани са емоционалната нестабилност, прекомерното безпокойство и сценичната треска като основни психологически затруднения при формиране на вокални умения у учениците от гимназиален етап на обучение. Описани са различни класически и иновативни педагогически технологии и стратегии за справяне с конкретните затруднения, които са от особено голямо значение в разглежданата възрастова група. Всяка една ситуация, която би могла да уплаши и обезпокои ученика е в състояние да доведе до сериозни пропуски във всички аспекти на изпълнението и значително да забави ефективността на обучението.

2.4. Липса на мотивация

В четвъртия раздел на Втора глава се разглеждат причините за липса на мотивация при обучаемите от гимназиален етап на средното училище. Изяснява се, че вокалното обучение среща много повече предизвикателства, отколкото останалите предмети в гимназията. Юношите често не се чувстват достатъчно мотивирани и вдъхновени от темите, които се разглеждат в учебната програма и

от посочения песенен репертоар в общообразователното училище. Загубата на мотивация и желание за учене на музика или пеене е свързана и със самооценката, интереса, постиженията или разочарованията и не на последно място – личността на педагога.

2.5. Подбор на неподходящ репертоар

Към затрудненията при вокално-педагогическа работа с ученици в гимназиален етап на обучение се причисляват и трудностите при подбор на репертоар, което е от изключителна важност за успеваемостта на вокалното обучение. Репертоарът трябва да отговаря на текущото ниво на вокално развитие на ученика и рамките на неговия диапазон в конкретния етап. Представени са иновативни педагогически технологии, предоставящи възможността за по-детайлен анализ на всяко едно вокално произведение с цел аргументиран и информиран избор на подходящ песенен репертоар.

2.6. Диагностика и иновативно аудио-визуално досие на ученика

Диагностиката е един от най-важните елементи за определяне на равнището на вокално развитие на всеки ученик. Тя е задължителен педагогически инструмент, необходим както в началото на вокално-педагогическата работа, така и по време на нейното осъществяване в по-голям период от време. Диагностиката е част от всеки образователен процес и констатира три фактора, спрямо утвърдените норми за оценяване по конкретните критерии: основен етап на вокално развитие, моментно състояние на вокалното развитие и анализ на резултати след проведено обучение.

Диагностиката, като многопластова система за оценка и контрол на вокалното развитие на учениците, оценява по определени критерии степента на развитие на вокалните компетентности на обучаемите по отношение на отделните вокално-технически и психо-моторни умения, както и тяхната цялостност и въздействие:

- Вокално-технически умения – оценка на певческото дишане и опора, точност на интониране, дикция и артикулация, звукоизвличане и постановка в гърдния и главовия регистър, умения за преодоляване на преходни тонове;

- Интерпретационни умения – оценка на разбирането и предаването на музикално-художественото съдържание на песента,

личен стил, сценично поведение и артистичност; художествено-естетическа изразност на изпълнението;

- Психологическа устойчивост – умения за преодоляване на сценична треска, прекомерна тревожност, загуба на мотивация, липса на концентрация.

2.6.1 Критерии и норми за оценяване на вокалното развитие

Посочени са критерии за оценяване на вокалното развитие, разгледани като обективни и субективни. Към обективните критерии и норми са причислени вокално-техническите умения, артистичните умения, знанията и художествената информираност, а към субективните критерии - резултатите от личното естетическо възприемане на изпълнението. Естетическите възприятия и чувства в своята дълбочина и цялостност оформят личния естетически вкус, който е силно субективен, но основополагащ за всяко художествено изпълнение и неговата индивидуалност.

2.6.2 Дигитална диагностична аудио-визуална карта на ученика

Дигиталната аудио-визуална диагностика комбинира класическите методи на диагностика с иновативните технологии за анализ на звук и образ, цифрова обработка и съхранение на данни, с цел осъвременяване, прецизиране и по-комплексен анализ на получените резултати. Тя предоставя възможности за по-точно идентифициране на проблеми и аномалии при обучаеми, както и за оптимизиране на учебния процес.

Разработена е иновативна дигитална аудио-визуална диагностична карта за изследване и проследяване на прогреса на вокалните умения на своите учениците. Тя представлява своеобразно лично дигитално досие на всеки ученик и дава комплексна многопластова оценка на вокалното му развитие, обединяваща конкретни обективни и субективни критерии и фактори. Съдържа и графа „Самооценка“, като е подчертана важността на това в процеса на обучение да се формира и способността за критична оценка и самооценка, основаваща се на

широка информираност в различни сфери на вокално-изпълнителското изкуство.

2.7 Компютърни програми, мобилни приложения и дигитални устройства в помощ на съвременния вокален педагог

В учебния процес и в педагогическата практика на автора на изследването се употребяват както професионални, така и програми със свободен достъп за звукозапис, звукообработка и реално-времеви мониторинг на глас. И с двата вида компютърни програми и мобилни приложения учениците от гимназиален етап могат да си служат пълноценно след кратко обучение и инструктаж. Употребата на специализиран музикален софтуер и хардуер е продиктувана както от личния, така и от научния интерес към иновативните подходи и педагогически технологии за развиване на вокалните умения на учениците.

Основните критерии за избор на конкретни приложения и програми в изследването са наличието на функции за дистанционно и самостоятелно използване, опция за свободен достъп на софтуера, както и функции за развиване на конкретни компетентности, анализ и проследяване на резултатите. Не са разгледани други програми и приложения извън приложените в личната практика на автора и осъществения педагогически експеримент.

2.7.1 Програми и приложения за звукозапис и аудио обработка

Към разгледаните програми и приложения в този раздел спадат специфичната употреба на софтуера *Audacity*, *Logic Pro*, *Melodyne*, *Cubase 10*.

2.7.2 Мобилни приложения за самостоятелни вокални задачи – разпяване, развиване на вокално-техническите умения, обогатяване на репертоара

Разгледани са мобилните приложения *Erol Singer's Studio*, *Pitch Monitor*, *Vocalista* и *Swiftscales Vocal Trainer*.

3. ТРЕТА ГЛАВА

Експериментално изследване на иновативните педагогически технологии за формиране на вокални умения у учениците от гимназиален етап на средното училище.

3.1. Педагогически експеримент

Педагогическият експеримент бе реализиран в рамките на една учебна година (2022 – 2023г.), с 12 обучаеми, ученици от 9 и 10 клас в Езикова гимназия „Иван Вазов“ гр. Пловдив. Обучаемите бяха разпределени по равен брой (по 6 ученика) в 2 групи – Експериментална група (ЕГ) и Контролна група (КГ).

Учениците посещаваха по 2 допълнителни часа седмично по музика (факултативни учебни часове - ФУЧ), в които се провеждаше групово и индивидуално обучение в основите на певческото изкуство, на ниво „начинаещи“.

Експериментът бе реализиран в обичайните условия на учебния процес в ЕГ „Иван Вазов“ Пловдив, в съответствие с учебния план и учебната програма на избираемите факултативни часове по музика, с годишен хорариум от 72 учебни часа за всяка група, разпределени по равен брой (36) в два учебни срока.

Обучението на ЕГ и КГ се провеждаше паралелно, в един и същи времеви отрязък. На ЕГ и КГ бяха поставяни едни и същи задачи, като целта на ЕГ беше да осъществи задачите чрез предложените в изследването иновативни технологии, а КГ – чрез стандартните вокално-педагогически технологии, утвърдени в практиката. Нотните примери на вокално-технически упражнения и песенен репертоар, използвани за поставянето на оценка на учениците, бяха едни и същи и за трите етапа на експеримента – начален-констатиращ, формиращ и заключителен.

Провеждането на педагогически експеримент в областта на иновативната вокална педагогика в естествени учебни условия, е специфична научно-изследователска задача с повишена трудност, чието изпълнение е пряко свързано с наличието на конкретни електронни устройства, компютърен хардуер и софтуер, както и специализирана звукозаписна и звукомоделираща апаратура.

3.1.1. Начален констатиращ етап

В начален констатиращ етап бяха разпределени обучаемите в две групи – контролна (КГ) и експериментална (ЕГ).

Цел на изследването в този етап бе установяването на конкретното ниво на всеки един ученик и от двете групи (ЕГ и КГ) и наличието на изпълнителски знания и компетентности, което е от първостепенно значение за реализирането на експеримента. Диагностиката на нивото на изпълнителските знания и умения се реализира чрез прилагане на иновативната диагностична анкетна карта за вокална оценка и самооценка, предложена в *Глава втора*.

Задачи в начален констатиращ етап бяха следните:

1. Да се извърши определяне на началното ниво на всеки ученик в двете групи (ЕГ и КГ), чрез:

- подробна диагностика (в графа оценка на педагога) по всички показатели в таблицата.
- диагностика (в графа самооценка) – обща оценка в таблицата.

2. Да бъде уточнена системата за оценяване и критериите за оценка и в трите етапа на изследването.

3. Да бъдат анализирани резултатите и направените изводи от диагностиката.

В подточки 3.1.1.3 - 3.1.1.7 бяха конкретизирани начините на изпитване в трите етапа на изследването, системата за оценяване, показателите за диагностика, критериите за оценка по отделните показатели и процентното преобразуване на оценките. Основните критерии са 15 и са следните:

1. **Вокално-технически показатели:** певческа стойка, певческо дишане и опора, точност при интониране, певческа дикция и артикулация, изравнени регистри и умения за преодоляване на преходни тонове, атака на тоновете, фразирание и динамика.

2. **Художество-интерпретативни показатели:** умения за разбиране и предаване на текст и съдържание, умения за разбиране и предаване на жанрови особености, импровизационни умения, индивидуален стил и автентичност, сценично поведение - визуална

естетика, артистичност, въздействие и комуникация с публиката, способности за нюансиране, разгръщане и експериментиране.

3. Психологическа устойчивост: сценична треска и тревожност, лична мотивация и концентрация

4. Допълнителен показател „Самооценка“.

В подточка 3.1.1.8 са представени десет нотни примера с вокално-технически упражнения, използвани за целите на експерименталното изследване и извършване на диагностика и в трите етапа на изследването.

В подточки 3.1.1.9 и 3.1.1.10 са отразени песенният репертоар за целите на експерименталното изследване и е представено разпределението на учениците в Контролна и Експериментална група.

Резултатите и анализа от първоначалната диагностика с КГ и ЕГ са поместени в подточки **3.1.1.11, 3.1.1.12, 3.1.1.13.**

Подточка 3.1.1.14 представя сравнителен анализ на резултатите и на двете групи.

Изводи и анализ на изложените резултати в начален етап

От изложените резултати на КГ и ЕГ се вижда, че разпределението на нивото на вокалните компетентности на учениците по различните показатели е сходно и приблизително равномерно. Разликата в оценките по отделните показатели варира при различните ученици и не надхвърля 1.00 единица; не е голяма и би могла да бъде компенсирана бързо и ефективно. Следователно, за да бъде повишено нивото на вокално-изпълнителската техника, е необходимо в процеса на обучение по-нататък да бъдат използвани технологии за пропорционално развитие на всички нейни съставни елементи.

Вокалните компетентности и потенциали на учениците и от двете групи са на достатъчно добро ниво с малки изключения, като това дава основание за извеждането на констатацията, че учениците притежават качества и са способни да се развиват вокално, както и да постигнат художествено изпълнение на високо ниво, ако бъде повишено равнището на техните вокално-технически и художествено-интерпретативни умения и навици.

3.1.2. *Формиращ (развиващ) етап*

Формиращият етап на експерименталното изследване описва детайлно спецификата на вокално-педагогическата работа и с двете групи и резултатите от наблюденията по текущата работа в подточки **3.1.2.1 - 3.1.2.3.**

Разяснена е подробно приложената иновативна методология, чрез която се обучава ЕГ и конкретните програми и приложения, с които работи групата в периода на експерименталното обучение.

В подточки **3.1.2.4 и 3.1.2.5** са представени и анализирани резултатите от извършената междинна диагностика на учениците и са съставени изводи и обобщения за работата и на двете групи, като още в този етап се наблюдава по-бързо развитие и резултати на експерименталната група.

След извършените наблюдения и отбелязаните резултати, могат да се направят следните изводи и да бъдат приложени следните педагогически стратегии:

1. Упражненията, формиращи певческо дишане, опора, артикулация и дикция да са основните, с които да се запознаят учениците при полагане на основите на вокално-изпълнителските им умения, особено на ниво „начинаещи“, тъй като от правилното дишане и певческа постановка зависи успеваемостта на всички останали упражнения, развиващи другите аспекти на вокалното майсторство.

2. Постепенно и поетапно да бъдат включвани упражнения за интонационна точност, изграждане на ладов усет и развиване на мелодичния слух, за изравняване и разширяване на диапазона, за преодоляване на преходни тонове. През цялото време да се проследява певческата стойка, атаката на тоновете, фразирането и динамиката.

3. Ако един или повече от вокално-техническите елементи не е добре усвоен, то недостатъците са видими и в другите области на певческото изкуство, от където следва да не се преминава към нови упражнения, без да бъдат добре усвоени предходните.

4. Да бъдат поетапно въвеждани един по един елементите на вокално-техническото майсторство, тъй като едновременното

въвеждане на повече от един елемент, затруднява процеса на тяхното усвояване.

5. Упражненията, използвани в процеса на работа, изискват висока концентрация и физическа мобилизация, което понякога изтощава прекомерно ученика. Стратегията, приложима в този случай е да се работи с кратки почивки, включващи разтоварващ диалог или друга краткотрайна разтоварваща дейност, която да не ангажира ученика с нещо странично, но да му позволи да си почине физически и вокално, както и да откъсне за няколко минути вниманието си от обучителния процес.

6. Най-голямата трудност във вокално-техническо отношение и най-сериозно предизвикателство пред педагога е изравняването на диапазона на учениците и преодоляването на преходните тонове. Упражненията в тази посока да бъдат внимателно внедрявани в педагогическата рутина с персонализиран подход във всеки отделен случай. Песенният репертоар да бъде подбиран внимателно и тоналностите на конкретните песни да бъдат в удобен работен диапазон за ученика.

7. Да бъдат спазвани всички утвърдени стъпки при разучаването на нова песен – внимателна подготовка, запознаване с текст, съдържание и жанрови особености, както и стриктното проследяване за правилните навици на ученика по време на цялостното изпълнение. В една и съща песен да се поставят различни задачи от различните аспекти на художествено-интерпретативните елементи на изпълнителското изкуство – динамическо изграждане, разгръщане, експеримент, артистичност, личен стил и автентичност.

8. Импровизацията е един от сложните елементи на изпълнителското изкуство и затруднява силно учениците. Би било добре в начален етап да бъде разгръщана само в няколко такта или фрази от песента върху добре позната мелодия и текст. Може да бъде във вид на свободни отпявания или малки вариации в мелодията на припеви или куплети.

9. Липсата на достатъчно знания, умения и изпълнителски опит влошават качеството на изпълнението пред публика и засилват сценичната треска и тревожността. Необходимо е повишаването на теоретичните знания на учениците, тъй като то спомага

подобряването на практическите умения и води до повишаване на самочувствието, мотивацията и самооценката, което повлиява положително сценичната треска и редуцира прекомерната тревожност.

10. С оглед на продължителността, която се изисква при оформянето на личен стил, автентичност при изпълнение, артистичност, комуникацията с публиката и преодоляването на сценичната треска, е необходимо тези компоненти на изпълнителското майсторство да бъдат постоянно проследявани в различните изпълнения през целия период на обучение, най-вече по време на концерти.

3.1.3 *Заклучителен етап*

Крайният заключителен етап на експерименталното изследване завърши с диагностика, извършена в края на учебната 2022-2023 година и обобщи всички данни от проведения експеримент.

Показателите, системата на оценяване и критериите за оценка при извършване на диагностика в заключителен етап са същите, приети за начален (констатиращ) и формиращ етап.

В допълнение към вече изложените показатели, се добави още един допълнителен показател за целите на автора – ***„Бързина на формиране на вокални навици и умения“***.

Цел на изследването в заключителния етап: да се провери ефективността на иновативните педагогически технологии за формиране на вокални умения у учениците от гимназиален етап на обучение, чрез сравняване на резултатите от комплексна диагностика, проведена с учениците в начален, констатиращ и заключителен етап на експеримента.

Задачи в заключителен етап на експерименталното изследване:

1. Да се извърши заключителна диагностика чрез оценяване на всички показатели за вокално-технически и художествено-интерпретативни компетентности в края на учебната година;
2. Резултатите от трите етапа да бъдат анализирани и сравнени;
3. Да бъдат направени обобщения и изводи от резултатите, доказващи или отхвърлящи хипотезата на изследването.

3.2 Педагогически експеримент - изводи

След анализ на резултатите, получени след провеждането на педагогически експеримент, могат да бъдат направени следните изводи:

1. Ефективността от практическото приложение на предложените иновативни педагогически технологии за формиране на вокални навици и умения у учениците в гимназиален етап се доказва категорично от по-високите резултати, постигнати от експерименталната група в заключителния етап, в сравнение с началния констатиращ етап. Допълнително доказателство за ефективността на предложените технологии представляват и резултатите по допълнителния показател, получени в експерименталната група – „Бързина на усвояване вокалните навици и умения”.

2. Ефективното приложение на иновативните педагогически технологии за формиране на вокални навици и умения у учениците в гимназиален етап би могло да бъде реализирано при условие, че конкретните технологии се прилагат в учебния процес в синхрон с всички утвърдени в практиката вокално-педагогически методи и технологии за формиране на вокални навици и умения.

3. Формирането и развиването на вокални навици и умения у учениците чрез предложените иновативни педагогически технологии допринася за повишаването на качеството на тяхната вокална техника, на нивото на мотивация и лична концентрация при обучаемите и спомага за значителното преодоляване на сценичната треска и прекомерната тревожност по време на изпълнение.

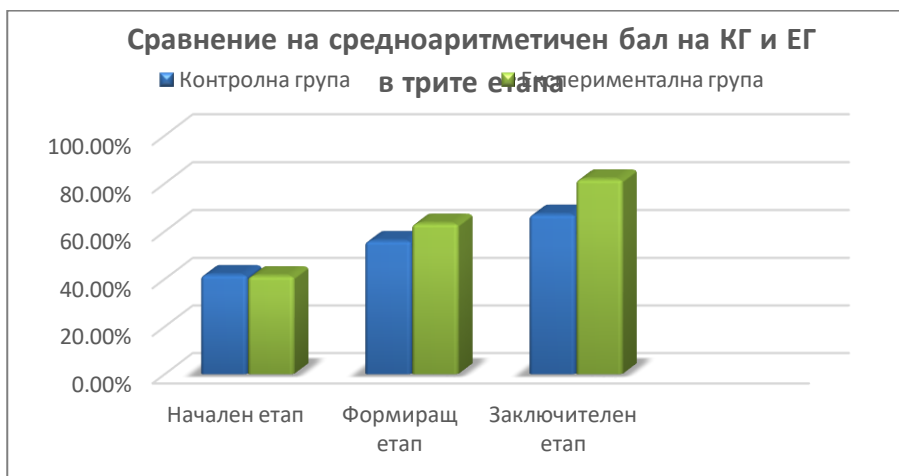
4. Осъвременяването на вокално-педагогическата дейност прави образователния процес по-интересен, по-динамичен, гъвкав и създава повече компетентности у учениците (техническа грамотност за работа със специализиран хардуер и софтуер, знания и умения за звукозапис, видеозапис и звукомоделиране).

5. Предложените иновативни педагогически технологии повишават точността на личната самооценка, която възпитава критично мислене и е съществен елемент от процесите на самоусъвършенстване и развитие на учениците. Доказателство за това е разликата между оценка и самооценка на ЕГ в начален етап и промените в заключителен етап – съвпадение на оценка и самооценка с точност до 0.02%.

С формулирането на тези изводи беше изпълнена и последната от поставените в заключителния етап на педагогическия експеримент задачи, като по този начин бе доказана и останалата част хипотезата на изследването, което я превръща в теза, а именно:

Прилагането на иновативни педагогически технологии за формиране на вокални навици и умения у учениците в гимназиален етап на обучение, допринася:

- за подобряване на ефективността на вокалното обучение в тази възраст и за овладяване на певческото изкуство;
- за цялостното техническо развитие на учениците и за подобряване на художественото им изпълнение;
- за повишаване на самочувствието, самоконтрола, мотивацията и желанието за вокално развитие на учениците в тази възраст;
- за осъвременяване и обогатяване на вокално-педагогическите технологии за формиране на вокални навици и умения, в помощ на вокалните педагози.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването на проблема за формирането на вокални навици и умения у учениците от гимназиален етап на обучение показва следните резултати, от които са направени изводи и обобщения:

Към настоящия момент не е разработена цялостна и подробна система от иновативни технологии за формиране на вокални навици и умения у учениците в гимназиален етап у нас. Издадената вокално-педагогическа литература не предоставя изчерпателен анализ относно съвременните вокално-педагогически технологии. Съществуващите литературни източници в областта на вокалната педагогика:

- следват изцяло утвърдените методи и технологии за формиране на вокални навици и умения;

- поставят фокус върху установените и доказани методи и технологии за формиране на вокални компетентности и не разглеждат въпроса за модернизиране и внедряване на нови такива;

- не дефинират в конкретика какви иновативни технологии биха могли да бъдат внедрени във вокалното обучение;

- не уточняват подробно въпросите, свързани с употребата на нов съвременен компютърен хардуер и софтуер като инструмент за обучение;

- не уточняват въпросите, свързани с употребата на мобилните устройства и тяхното широко приложение като инструмент за обучение;

- не разискват достатъчно методите и технологиите за вокално дистанционно обучение, макар да са изключително необходими, с оглед на все по-честото преминаване на формалното обучение в училищата от присъствено към дистанционно.

Вокално-техническите, художествено-интерпретативните елементи и психологическите аспекти на изпълнителското изкуство са равностойни по своето значение съставни елементи на вокалното майсторство. Тяхното комплексно развитие дава възможност на

обучаемите да усъвършенстват тези компоненти като едно цяло и да контролират своя глас във всичките му аспекти.

Комбинацията от класическите педагогически методи и технологии във вокалното обучение и съвременните иновативни технологии доказва своята стойност в контекста на по-високо осъзнаване и усвояване на вокалните навици и умения.

Вокалната педагогика се развива постоянно и обновява своите методи и педагогически технологии в синхрон с динамиката на изискванията на съвременната музикална сцена.

Прилагането на иновативни технологии във вокално-педагогическата работа повишава бързо и ефективно вокалните компетентности на учениците, мотивацията, концентрацията и ангажираността и създава предпоставки за постигането на устойчиви резултати. Изследването подчертава необходимостта от адаптацията на иновативните методи и технологии към индивидуалните нужди на обучаемите, което осигурява по-висока ефективност на педагогическата дейност.

Формулирането на конкретна методика и похвати за употребата на иновативни технологии във вокалното обучение дава по-широк спектър от възможности за практическо приложение и интегриране на съвременните технологии във вокално-педагогическия процес, което спомага разширяването на обхвата и въздействието на вокалната педагогика в глобален аспект.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Детайлно са анализирани особеностите при формиране на вокални навици и умения у учениците в гимназиален етап на обучение, с оглед сложността и комплексността на този процес в конкретната възраст. Взети са под внимание различните психологически, физиологични и анатомични особености на обучаемите във възрастовия диапазон от 13 до 19 години.

В дисертационния труд е създадена класификация на иновативните методи, технологии и подходи във вокалното обучение, спрямо начините им на приложение и техните педагогически инструменти, което осигурява структуриран и комплексен поглед върху иновациите във вокалната педагогика днес.

Разработена е система от иновативни технологии за формиране на вокални навици и умения у учениците, която се прилага за първи път в средното училище и представлява комплексна база, от която могат да се извличат различни елементи на певческото изкуство, съответстващи на конкретен етап от обучението, съобразно нивото на учениците. Тя може да бъде разглеждана като единно цяло от взаимно свързани елементи, обединяващи вокално-техническото, художествено-интерпретативното и психологическото развитие на учениците. Наблюденията в моята лична педагогическа практика показват, че голяма част от съвременните вокални педагози използват в своята работа отделни иновативни технологии, но липсва методология за по-комплексно и систематизирано приложение.

Предложени са нови и съвременни педагогически технологии за синхронна работа по отделните аспекти на певческото изкуство, които дават възможност за бърз и качествен напредък на обучаемите, както и за неговото дистанционно проследяване. Предложените иновативни технологии имат изцяло универсален характер и са приложими при всички ученици в гимназиален етап, както в присъствено, така и в дистанционно обучение. Те обединяват основни принципи на вокалната педагогика със специфични, подходящи само в определени случаи и етапи от вокалното обучение технологии.

Дефинирана е в конкретика употребата на нов съвременен компютърен хардуер и софтуер, както и мобилни устройства и тяхното широко приложение като инструмент за обучение; предложени са методи и технологии за вокално дистанционно обучение, с оглед на все по-честото преминаване на формалното обучение в училищата от присъствено към дистанционно.

На базата на моя личен вокално-педагогически и изпълнителски опит, е разработен системен подход за формиране на вокални навици и умения, който си служи с нови и модерни технологии и отразява изискванията на съвременната музикална индустрия за многостранно подготвени млади певци с високо ниво на мотивация и технологична култура.

Настоящият научен труд притежава широко практическо приложение и е насочен към подпомагане на вокално-педагогическата практика на голяма аудитория – вокални педагози, учители по музика в общообразователно училище или частни образователни центрове, преподаватели в допълнителни форми на обучение, ръководители на вокални състави.

Публикации по темата на дисертационния труд

„Анализ на проблема с неточното интониране при ученици от гимназиален етап на обучение и подходи за неговото преодоляване.“

„Иновативни педагогически технологии и подходи в съвременната вокална педагогика, насочени към усвояване на основите на певческото изкуство.“

„Обективно и субективно оценяване на художествено-естетическата изразност на вокалното изпълнение.“